

Lokal kraft i krisen

Erfarenheter av coronapandemin i socioekonomiskt
utsatta områden 2020 – 2021

Titel: Lokal kraft i krisen – erfarenheter av coronapandemin
i socioekonomiskt utsatta områden 2020–2021

Författare: Lotta Norberg

Grafisk form: Sabina Helmola, MADE BY FLOW

Tryck: ÅTTA.45 Tryckeri

Utgiven år 2021

Röda Korset arbetar i 30 socioekonomiskt utsatta bostadsområden runtom i Sverige. I den här rapporten berättar vi om erfarenheter av coronapandemin i några av dessa områden: från utsatthet till handlingskraft och tillvägagångssätt som fungerat.

Innehåll:

Förord: Lokal kraft i krisen	5
Syfte	6
Metod och upplägg	6
Definitioner	7
Sammanfattning	8
Pandemin drabbade alla – men inte lika	10
Ett områdesbaserat arbetssätt	13
Lindängen i Malmö	13
Informationsinsats och psykosocialt stöd	14
Hälsofrämjaren Hoda Abbas	14
Stiftelsen Momentum Malmö	15
Forskare kommenterar: Margareta Rämgård	16
Sofielund i Malmö	18
Informationsinsats och psykosocialt stöd	18
Tillsammans i Förening – ungas engagemang i Sofielund	19
Samarbete med fastighetsägare i området	20
Södertälje	21
Matkasseutdelningen – att snabbt kunna mobilisera krisinsatser efter behov	21
Samarbete med näringslivet	22
Volontär i coronapandemin: "Catherine"	22
Förstärka boendes röster, föra dialog och påverka	22
Ålidhem i Umeå	24
Stor och liten – samarbete mellan olika aktörer inom civilsamhället	24
Berga och Skäggetorp i Linköping	26
Informationsinsats och psykosocialt stöd	26
Närvaro som skapar trygghet	26
Civilsamhället och kommunen: aktörer som kompletterar varandra	27
Skellefteå	29
Förstärka boendes röster, föra dialog och påverka	29
Tynnered i Göteborg	31
Informationsinsats och psykosocialt stöd	31
Svenska kyrkan i Tynnered	32
Stena Fastigheter i Tynnered	33
Volontär i coronapandemin: Emma-Louisa	34
Rekommendationer	35
Vidare rekommendationer för långsiktigt områdesbaserat arbete	37

Förord: Lokal kraft i krisen

Svenska Röda Korsets grunduppdrag är att förhindra och lindra mänskligt lidande var och när det än förekommer. Ett exempel på det är att vi bidrar till svensk krisberedskap genom att utveckla vår lokala förmåga att agera i kriser. Tillsammans med vårt långsiktiga områdesarbete i 30 socioekonomiskt utsatta bostadsområden runt om i landet bidrar vi såväl till det förebyggande arbetet som vid hanteringen av mindre och större kriser.

Coronapandemin har gett oss mängder av lärdomar. Framför allt har den visat att samhället inte tillräckligt väl lyckats agera utifrån att människor har olika livsförutsättningar och behov i kriser. Civilsamhället kan dra lärdomen att vi behöver fortsätta förstärka närvaron och det långsiktiga arbetet i socioekonomiskt utsatta områden för att kunna agera tillsammans med boende där behoven är som störst.

I RAPPORTEN "MÄNNISKAN I KRISEN" (2021) satte Svenska Röda Korset ljuset på människan i det svenska krisberedskapssystemet. Bland annat påpekade vi att krisberedskapssystemet saknar en social dimension och att myndigheter bör säkerställa att det finns verktyg för kommuner och andra aktörer att föra dialog med människor i utsatta livssituationer och säkerställa att de inkluderas i riskanalyser. Politiska förslag om krisberedskap bör innehålla en analys om förslagets effekter på olika befolkningsgrupper utifrån riskutsatthet och samverkan mellan civilsamhället och kommuner bör stärkas.

Detta perspektiv lyfts också i handlingsplanen för

att utveckla totalförsvaret 2021–2025. Där konstateras att en säkerhetspolitisk kris eller väpnat angrepp inte påverkar befolkningen likvärdigt eftersom människor har skilda fysiska, psykiska, språkliga och socioekonomiska förutsättningar.

Den här rapporten ska ses som en fördjupning av "Människan i krisen". Här fokuserar vi på hur pandemin har påverkat den enskilda människan med fokus på boende i socioekonomiskt utsatta områden samt visar på de lösningar och tillvägagångssätt som fungerat under pandemin.

NÅGOT SOM ÄR SLÄENDE under pandemin är just den lokala handlingskraften, att insatserna snabbt har anpassats efter lokala behov, att lokalsamhället har arbetat tillsammans och vikten av att finnas på plats i vardagen för att kunna agera i kris. Detta har tagit sig olika uttryck: samarbetet mellan olika föreningar i ett område kunde snabbt ställas om till gemensamma informationsinsatser. Relationen med den lokala ICA-handlaren kunde leda till matutdelning till familjer med akuta behov av mat för dagen. Personer som arbetar med hälsofrämjande verksamheter kunde snabbt fånga upp hur de lokala behoven förändrades under pandemin och anpassa verksamheten därefter.

Vi tar nu tillvara dessa lärdomar och fortsätter stärka det lokala arbetet för att stå redo inför nästa kris. Det är genom samverkan mellan civilsamhälle, offentliga och privata aktörer som vi kan ta tillvara den lokala handlingskraften.

Foto: Marie Sparreus

Johann Knigge, Chef Nationella avdelningen Svenska Röda Korset.

Foto: Charlotta Ekberg

Therese Leijon, Chef Enhet Socialt Hållbara Städer Svenska Röda Korset.

Syfte

Syftet med rapporten är att skildra hur coronapandemin har drabbat människor i socioekonomiskt utsatta bostadsområden och undersöka vilken roll lokalt engagemang och samverkan har spelat för krishantering i områdena.

Rapporten ger en fördjupad bild av de insatser som har gjorts och de behov som framkommit i några bostadsområden med särskild utsatthet i Sverige under pandemin. Dessa insatser har genomförts av Röda Korset och lokala samarbetspartners i samverkan med näringslivet och vissa fall akademien.

Målet är inte att ge en heltäckande bild av alla insatser som har genomförts, utan snarare att olika exempel på handlingskraft får visa på framgångsrika arbetssätt och tjäna som vägledning för fortsatt arbete. Rapporten kompletterar statistiska och deskriptiva studier med ett gräsrotsperspektiv där människor som direkt påverkats av krisen ges utrymme att beskriva både utsatthet och handlingskraft.

Metod och upplägg

Röda Korset har bidragit till krishantering av coronapandemin på olika sätt genom över 400 lokalföreningar (kretsar) i hela Sverige. Denna rapport har avgränsats till att beskriva insatser i vissa socioekonomiskt utsatta bostadsområden.

Under de krisinsatser som genomfördes 2020 och 2021 samlades data löpande in, som tidigt visade en ökad risk för sårbarhet för smittspridning av covid-19. I samband med insatserna utfördes fördjupande gruppintervjuer och enskilda intervjuer med boende, primärt under sommaren 2020 och hösten 2021. Detta material utgör grunden för det avsnitt där de behov och utmaningar som framkommit under pandemin beskrivs.

Därefter följer sju områdesbaserade fallstudier med intervjuer med lokala samarbetspartners samt med Röda Korsets volontärer och tjänstepersoner. Intervjuerna i denna del är genomförda under perioden september–november 2021. Detta tillvägagångssätt är valt för att illustrera hur ett områdesbaserat arbetssätt, till skillnad från ett arbetssätt som fokuserar på en viss aktivitet eller verksamhet, kan uppfylla boendes behov och skapa goda resultat för att uppnå mer socialt hållbara städer på sikt. De informationsinsatser som beskrivs i dessa fallstudier är avgränsade till de som genomfördes tillsammans med lokala partners i Sofielund och Lindängen i Malmö, Tynnered i Göteborg och Skäggetorp och Berga i Linköping.

Definitioner

Områdesbaserat arbetssätt

Röda Korset arbetar med ett områdesbaserat arbetssätt enligt vårt program för Socialt hållbara städer. Det innebär att insatserna istället för att utgå från en viss aktivitet utformas i samverkan med boende i ett visst område utifrån behovsanalyser och boendes uttryckta behov. Fokus är på fyra tematiska områden: hälsofrämjande verksamheter, trygghetsfrämjande aktiviteter, insatser som stärker individers och områdets krisberedskap och krishantering samt skydd och rättigheter. Vi arbetar också i nätverk, med samordning och stöd till lokal organisering, även där Röda Korset inte har någon egen verksamhet.

Hälsofrämjande verksamhet

Röda Korsets lokalt förankrade hälsoarbete utgår från behoven och kapaciteten i lokalsamhället. Fokus ligger på hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande verksamheter i syfte att stärka egenmakten hos boende, minska orättfärdiga hälsoskillnader och på så sätt främja mer socialt hållbara städer och samhällen. Det kan handla om promenader, cykelskola, matlagning, utflykter, fika eller att sy tillsammans. Det kan också handla om att anordna träffar och nätverk kring teman som exempelvis psykisk hälsa eller munhälsa och kost. Ett annat exempel är att erbjuda inkluderande mötesplatser där människor kan skapa förutsättningar för att påverka sin egen eller områdets utveckling.

Att vara frivillig i kris

Lokalkännedom är viktigt för att kunna agera effektivt i kris, och en av grunderna i Sveriges krisberedskap är närhetsprincipen: en kris ska hanteras där den inträffar och av dem som är närmast berörda och ansvariga. I en kris ökar olika typer av behov, och då kan frivilliga vara en viktig resurs till stöd för samhället. Röda Korsets uppdrag genomförs i huvudsak av frivilligas engagemang på olika platser runtom i landet. Utifrån en dialog med offentliga aktörer stöttar Röda Korset frivilliga i hur uppdraget ska utföras, information om behoven på platsen och om uppdragets begränsningar.

Sammanfattning

Berättelserna som ligger till grund för den här rapporten kommer från lokala samarbetspartners och Röda Korsets volontärer och tjänstepersoner som verkar i socioekonomiskt utsatta områden i olika delar av Sverige. De verkar med olika förutsättningar och har gjort olika insatser under pandemin. De representerar civilsamhälle, kommun och näringsliv. Sammantaget framträder en gemensam bild.

Människor i socioekonomiskt utsatta bostadsområden i Sverige har drabbats särskilt hårt av coronapandemin, både av själva sjukdomen och av földeffekterna. Civilsamhället och lokala samarbetspartners har i stor utsträckning inte ställt in sin verksamhet, utan istället ställt om, för att kunna fortsätta stödja människor som har haft behov av det. Genom nära samverkan mellan civilsamhället, offentliga och privata aktörer i vardagen har resursstarka aktörer snabbt kunnat få en bild av hur behoven ser ut och mobilisera resurser till de som saknar resurser i en kris. Vardaglig kontakt och tillit mellan hälsofrämjare och boende har lett till att man har kunnat sprida rätt information och dämpa oro. Fastighetsägare har snabbt kunnat öka antalet fritidsaktiviteter och sommarjobb för unga i utsatthet. Den lokala ICA-handlaren har kunnat bidra med matkassar till barnfamiljer med akuta behov av mat för dagen. Långsiktig samverkan över tid mellan lokala aktörer har lett till att man har lärt känna varandras styrkor och kompetenser, och möjliggjort gemensamma lokala insatser. Större civilsamhällesaktörer har kunnat erbjuda kunskap, kontakter och lokaler till mindre gräsrotsorganisationer, och lyft fram boendes behov och upplevelser till beslutsfattare.

Människor i utsatta livssituationer har resurser och kan bidra till krisinsatser. Möjligheten att delta som volontär kan öka delaktighet, meningsskapande och välmående i en kris. För att kunna möta intresset för spontanfrivillighet från dessa personer behövs därför flexibilitet i krishantering. På ett liknande sätt har vi sett att hälsofrämjande arbete är ett sätt att minska oro och stress i en krissituation.

Av detta kan vi dra tre huvudsakliga slutsatser med tillhörande rekommendationer:

1. Före krisen: Lokal samverkan i vardagen ger lokal kraft i kris

- › **Kommuner behöver stärka organiserad samverkan med lokala civilsamhällesaktörer och näringslivet.** Det skapar goda relationer och bättre förståelse i vardagen och i en krissituation möjliggör det snabba krisinsatser, ökar motståndskraften i området och effektiviteten i insatser.
- › **Offentliga aktörer på lokal och regional nivå behöver förbättra dialog och kommunikation med människor som befinner sig i utsatta livssituationer.** Civilsamhällets särskilda roll och närhet till människor som befinner sig i utsatta livssituationer kan användas på ett mer effektivt och systematiskt sätt. Funktioner som hälsofrämjare, samordnare och liknande roller med god förankring i lokalsamhället kan fungera som en stödjande länk mellan offentliga aktörer och enskilda personer. Sådana funktioners kunskap behöver fångas upp i kommuners risk- och sårbarhetsanalyser (RSA).

2. Under krisen: Behovsanpassade krisinsatser behöver ha människan i centrum

- › **Krisberedskapen behöver en starkare social dimension.** Offentliga aktörers och civilsamhällets krisinsatser måste utgå från identifierade behov hos befolkningen, bland annat genom dialog med människor i utsatta livssituationer.
- › **Löpande behovsanalyser som belyser människors utsatthet behöver göras under krisens gång, så att krisinsatser kan anpassas till behoven i takt med att de förändras.** Detta är särskilt viktigt när kommunen fattar beslut vid inriktnings- och samordningsfunktion (ISF) för krisen. Civilsamhället bör nyttjas som en länk till grupper där bristande tillit kan skapa hinder.
- › **Människor som drabbas i en kris behöver inkluderas i offentliga aktörers och civilsamhällets krisinsatser och bör tydligare ses som en del av lösningen både i att identifiera behov och att möta dessa på ett effektivt sätt.** Att kunna agera i en kris kan i sig fungera hälsofrämjande och minska stress och oro.
- › **Kommuner och myndigheter behöver säkerställa tillgång till korrekt och relevant information som de som berörs kan förstå och ta till sig.** Information om krisen, och om hur man kan skydda sig själv och andra måste förmedlas på ett sätt som är anpassat för målgruppers olika behov och förutsättningar.
- › **Hälsofrämjande insatser för särskilt utsatta grupper och särskilt viktiga mötesplatser bör i högre grad ses som samhällskritisk verksamhet under en kris.** Viss lokal verksamhet, exempelvis medborgarkontor, bibliotek eller annan service, ska ses som samhällskritisk och därmed kunna upprätthållas i en utdragen kris.
- › **MSB i samarbete med kommunerna bör tydliggöra att det kommunala ansvaret för planering och de analyser som genomförs inom krisberedskapsarbetet ska inbegripa alla människor som befinner sig i en kommun, oavsett deras legala status.**

3. Efter krisen: Arbeta förebyggande med hälsofrämjande verksamheter

- › **Behoven av hälsofrämjande insatser för att möta fysisk och psykisk ohälsa har förstärkts under pandemin. De hälsoklyftor som fanns redan innan pandemin riskerar nu att öka.** Regioner, kommuner och civilsamhället behöver utöka sina insatser och hitta metoder för att fånga upp behoven och motverka konsekvenserna av ökad ohälsa.
- › **Tillgången till lokala mötesplatser där flera olika grupper kan träffas och delta i hälsofrämjande aktiviteter behöver förbättras.** Samarbete mellan civilsamhälle och fastighetsbolag, kommunala såväl som privata, kan vara en väg framåt.
- › **Förändrade behov hos befolkningen efter en kris bör inkluderas och tydliggöras i kommunernas, regionernas och länsstyrelsernas ordinarie risk- och sårbarhetsanalyser (RSA) i ett förebyggande arbete inför kommande kriser.**

Pandemin drabbade alla – men inte lika

Rödakorsrörelsens långa erfarenhet av krisinsatser visar på att de som är mest utsatta innan krisen, blir mest drabbade när krisen kommer. Så har det även varit i coronapandemin. Faktorer som ålder, yrke, inkomst, bostadssituation och hälsotillstånd har visat sig avgörande för hur människor har påverkats. Människor som bor i socioekonomiskt utsatta bostadsområden har drabbats hårdare både av smittspridningen och av de ekonomiska och sociala konsekvenserna av pandemin. Liknande mönster har rödakorsrörelsen noterat världen över.

Exempelvis visade en rapport från Region Stockholm från maj 2021 ett tydligt samband mellan yrke och allvarlig covid-19: de som inte hade möjlighet att jobba hemifrån hade en ökad risk att slutenvårdas med covid-19. I Stockholms län har risken att dö med covid-19 varit nästan fördubblad bland femtedelen invånare med lägst inkomst jämfört med femtedelen med högst inkomst. På ett liknande sätt visade rapporten att vissa bostadsområden var särskilt utsatta. Att bo i den hårdast drabbade femtedelen bostadsområden har varit förknippat med mer än dubbelt så hög risk att dö jämfört med att bo i den minst drabbade femtedelen, oavsett individens sociodemografiska förhållanden.¹

EN ANNAN SAMMANSTÄLLNING från Region Stockholm visade redan i april 2020 att en anledning till att människor i socioekonomiskt utsatta grupper drabbades hårdare var en kombination av underliggande faktorer, inte minst sämre folkhälsa än den övriga befolkningen före pandemin. Man konstaterade vidare att människor som levde i trångboddhet och i boende över generationsgränser hade svårare att följa myndigheternas rekommendationer om fysisk distansering och självisolering vid smitta. Den ekonomiska krisen som följde av pandemin slog dessutom först och främst mot personer med osäkra eller tidsbegränsade anställningar, och dessa typer av anställningar är vanligare i de branscher som har påverkats mest av covid-19.²

”Att bo i den hårdast drabbade femtedelen bostadsområden har varit förknippat med mer än dubbelt så hög risk att dö jämfört med att bo i den minst drabbade femtedelen, oavsett individens sociodemografiska förhållanden.”

EN STUDIE SOM PRESENTERADES i Läkartidningen i juni 2020 visade att personer födda i Somalia, Syrien och Irak hade en tydligt ökad överdödlighet jämfört med personer födda i Sverige, EU, Norden eller Nordamerika under våren 2020. Forskarna pekade på att människors bostadssituation, yrke och kollektivtrafikberoende i högre grad måste beaktas i krishantering för att effektivt kunna bryta smittkedjor och dämpa smittspridningen.³ Coronakommissionen lyfte i sitt delbetänkande att utrikes födda har drabbats oväntat hårt av covid-19 och att skillnaderna mellan inrikes- och utrikesfödda ”...delvis kan förklaras av att de regioner som drabbades hårt i pandemins inledande faser, till exempel region Stockholm, har en befolkning med en förhållandevis stor andel utrikes födda”, men underströk samtidigt behovet av mer forskning på området.⁴

I Folkhälsomyndighetens rapport från maj 2021 om pandemins konsekvenser för folkhälsan konstaterade man att grupper som redan före pandemin hade förhöjd risk för ohälsa drabbades mest inom skolan, på arbetsmarknaden och i samhället i stort, samt att pandemin kan komma att förstärka skillnaderna i hälsa i befolkningen. Man menade att det var för tidigt för att avgöra pandemins fulla effekt på folkhälsan, men konstaterade samtidigt att det hälsofrämjande och förebyggande arbetet behöver stärkas och prioriteras för att behålla en god folkhälsa och minska ojämlikheterna.⁵

1) ”Rapport 2021:6 Covid-19 i Stockholms län till och med mars 2021 –sociodemografiska faktorer på individ- och områdesnivå” Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm, maj 2021. <https://www.folkhalsoguiden.se/nyheter/risken-att-do-med-covid-19-fortsatt-ajamlikt-fordelad-i-lanet/>

2) ”Coronapandemin och socioekonomiska skillnader”, Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm, april 2020. <https://www.folkhalsoguiden.se/nyheter/coronapandemin-drabbar-socioekonomiskt-utsatta-grupper-i-hogre-utstrackning>

3) ”Stora skillnader i överdödlighet våren 2020 utifrån födelseland”, Läkartidningen. 2020,117:20113, [Stora skillnader i överdödlighet våren 2020 utifrån födelseland \(lakartidningen.se\)](https://www.lakartidningen.se/2020/11/17/20113-stora-skillnader-i-overdodlighet-varen-2020-utifrann-fodelseland)

4) ”Sverige under pandemin (Volym 2) Sjukvård och folkhälsa”, Coronakommissionen, SOU 2021:89, oktober 2021. [Sverige under pandemin SOU 2021:89 Volym 2 Sjukvård och folkhälsa \(coronakommissionen.com\)](https://www.coronakommissionen.com/Sverige-under-pandemin-SOU-2021-89-Volym-2-Sjukvard-och-folkhalsa)

5) ”Hur har folkhälsan påverkats av covid-19-pandemin? Samlad bedömning utifrån svensk empiri och internationell forskning under 2020”, Folkhälsomyndigheten, maj 2021. [Hur har folkhälsan påverkats av covid-19-pandemin? \(folkhalsomyndigheten.se\)](https://www.folkhalsomyndigheten.se/2021/05/11/hur-har-folkhalsan-paverkats-av-covid-19-pandemin/)

På plats på Lindängen: Kobra talar om sin corona-oro med Fadel och Sara från Röda Korset. Foto: Ola Torkelsson

EXEMPEL INFORMATIONSENSINSATSER:

Behov och syfte

Tecken på ökad utsatthet för smittspridning och oro i socioekonomiskt utsatta områden kom tidigt till Röda Korsets kännedom genom människor vi mötte i vår verksamhet och samarbete med lokala aktörer. Brist på information och/eller felaktig information påverkar människors välmående negativt, minskar effektiviteten i samhällets insatser och påverkar förutsättningarna för människor att skydda liv och hälsa. Initialt fanns behov av översatt och målgruppsanpassad information om covid-19 och myndigheternas rekommendationer för att minska smittspridning. Det fanns också behov av psykosocialt stöd, kunskap om covid-19 och dess spridning, om hur man skyddar sig själv, minskad spridning av desinformation, ökad egenmakt och kunskap om rättigheter. Röda Korset kraftsamlade därför tillsammans med lokala samarbetspartners och startade informationspunkter utomhus i ett tiotal av de 30 socioekonomiskt utsatta områden runt om i Sverige där Röda Korset hade etablerad verksamhet redan innan coronapandemin.

Genomförande

Insatserna anpassades efter lokala behov och utgick från informationsbord, tält, lådcyklar eller mobila mötesplatser med medarbetare och volontärer med olika språkkompetens och kunskap om krisstöd. Infopunkterna var bemannade med personer som hade etablerade nätverk i områdena och som boende kände tillit till. På plats fanns skriftlig information från myndigheter.

Frågor på olika teman som kom upp under möten med besökare dokumenterades och sammanställdes. Detta material fungerade som behovsunderlag och lägesbilder som kunde användas för att justera insatserna och använda i dialog med beslutsfattare på lokal, regional och nationell nivå.

På ett tidigt stadium kunde Röda Korset genom informationsinsatserna fånga upp en särskild sårbarhet för de ekonomiska och sociala följderna av pandemin och rekommendationerna, som arbetslöshet, isolering och trångboddhet.

Totalt mötte Röda Korset över 18 000 personer i informationsinsatser i socioekonomiskt utsatta bostadsområden under 2020. Liknande insatser i mindre skala, för prioriterade målgrupper, gjordes även för att informera om vaccination under 2021.

Röda Korsets lokala kretsar ställde om sin verksamhet på många platser för att kunna fortsätta verka även i pandemin. Genom både ordinarie verksamhet, informationsinsatser och andra krisinsatser märktes det tidigt i flera socioekonomiskt utsatta bostadsområden att det fanns en allmän oro för svårigheter att följa myndigheternas rekommendationer om smittspridning. Som en fördjupning av informationsinsatserna gjordes därför djupintervjuer med grupper och enskilda personer både under sommaren 2020 och hösten 2021 om upplevelsen av pandemin. Citat från dessa intervjuer följer nedan samt i avsnitten om de olika områdena.

Man, 65 år, bosatt i Rinkeby, Stockholm, sommaren 2020 (angående att personer som var över 70 år och bodde tillsammans med barn och barnbarn skulle erbjudas separat boende av kommunen):

I början vände sig några till mig, eftersom jag har haft en roll och hjälpt och väglett många i kontakt med myndigheter, när det kom ut att förvaltningen erbjöd boende för personer ur riskgrupp. Men den kontakten fungerade inte bra. Ingen tyckte om att detta var något man skulle betala för och hade inte heller den ekonomiska möjligheten.

Den ekonomiska utsattheten märktes också tydligt och där boende i socialt utsatta områden ofta drabbades i stor utsträckning. Följdefeffter av viruset, såsom arbetslöshet, blev märkbara i exempelvis Södertälje, där många blev utan inkomst från en dag till en annan och fick svårt att betala för basala behov såsom mat och hyra. Även egenföretagare med små marginaler hamnade i en utsatt situation.

Man, 47 år, restaurangägare i Rinkeby, Stockholm, sommaren 2020:

Anställda som jag haft har jag inte haft råd att behålla – det har inte känts bra alls, då vi arbetat upp verksamheten tillsammans... lite av en sorg, jag vet inte hur länge jag har möjlighet att fortsätta. Jag har försökt göra det bästa av situationen och göra det säkert att beställa och äta mat här, men jag har varit orolig för mig själv, min hälsa. Men det finns inte en chans att jag kan vara hemma, det finns inte de ekonomiska musklerna.

Under inledningen av pandemin blev det tydligt att trångboddhet blev ett problem för unga, när många aktörer stängde sina verksamheter. Särskilt

för de som gick i skolor som gick över till distansundervisning, och som gick i skolor som stängde så fort lektionerna var slut för dagen i syfte att minska smittspridningen. Flera intervjuade vittnade även om svårigheter att hantera distansstudier på gymnasienivå.

20-åring, Norrby, Borås, hösten 2021:

Corona har påverkat min hälsa, efter att jag blev smittad för ett år sedan, fick jag inte tillbaka min luktkänsla. Skolrestriktioner har påverkat mina studier, jag kunde inte anpassa mig med online-studierna och min koncentration har försämrats kraftigt än tidigare. Mina betyg under det andra året på gymnasiet har minskat fruktansvärt. Jag pluggar matte och fysik och det är inte lätt att ta dem online. Om jag inte vaknar och går till skolan känner jag mig sömnig och kan inte koncentrera mig med läraren. Förlorat många arbetstimmar under coronatider.

Intervjuade personer vittnade också om oro för ungas studier och situation på arbetsmarknaden:

Kvinna, 36 år, bosatt i Rinkeby, Stockholm, sommaren 2020:

Jag kan oro mig lite över många barns skolgång i Rinkeby. Då jag fått höra att många halkat efter och inte tog studierna seriöst när pandemin bröt ut och det var lite status quo kring hur skolarbetet skulle bedrivas, alltså digitalt. Jag tror att det kan leda till andra former av utsatthet i framtiden då vi sett exempel på detta tidigare i området, skolgången är jätteviktig. De som fallit utanför det vanliga som man gör, skola eller arbete, har tyvärr för mycket destruktiva alternativ att välja mellan här.

”Människor som levde i trångboddhet och i boende över generationsgränser hade svårare att följa myndigheternas rekommendationer om fysisk distansering och självisolering vid smitta.”

Gemensam informationsskylt på Lindängen i Malmö med Röda Korset, Malmö stad, Malmö Universitet, Rädda Barnen och områdets hälsofrämjare som avsändare. Foto: Ola Torkelsson

Ett områdebaserat arbetssätt

Röda Korset arbetar i 30 i socioekonomiskt utsatta bostadsområden runtom i Sverige. Arbetet utgår från ett områdebaserat arbetssätt enligt vårt program för Socialt hållbara städer. Det tar sin utgångspunkt i en behovsanalys av området som tydliggör boendes behov och insatserna utformas i samverkan med boende. Fokus är på fyra tematiska områden: hälsofrämjande verksamheter, trygghetsfrämjande aktiviteter, krisberedskap och respons samt skydd

och rättigheter. Arbetet sker i samverkan med boende och lokala aktörer genom exempelvis nätverk, samordning och stöd till lokal organisering, även på platser där Röda Korset inte har någon egen verksamhet.

Nedan presenteras sju fallstudier över några av de områden där Röda Korset arbetar enligt dessa arbetssätt. I varje avsnitt presenteras den lokala verksamheten och samarbetspartners.

LINDÄNGEN I MALMÖ

Malmö kommun har 344 166 invånare (2019). 119 281 personer, 34,7 procent av befolkningen i Malmö, bor i något av de 36 områden i staden med socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1 och områdestyp 2).

Området Lindängen har 4 182 invånare (2019) och tillhör områdestyp 1 enligt Delmos – område med stora socioekonomiska utmaningar.

Källa: Delmos Segregationsbarometer

Röda Korsets bakgrund i området

Röda Korset har arbetat på Lindängen sedan 2011. Röda Korsets verksamheter på Lindängen har från start inneburit en rad volontärverksamheter – cykelskola, läxhjälp, språkcafé och liknande. Genom åren har Röda Korsets arbete också kommit att breddas genom samverkan tillsammans med boende, staden, andra idéburna organisationer, akademien och näringslivet. Man samarbetar med Malmö Universitet i forskningsprojektet Jämlig Hälsa, där hälsofrämjare är anställda hos Röda Korset i Malmö med stöd från olika aktörer. Hälsofrämjarnas uppgift är att stärka folkhälsan utifrån boendes behov genom att utveckla hälsofrämjande verksamheter med olika teman, som kost och tandhälsa hos barn och deras föräldrar, psykisk hälsa och kvinnors hälsa.

Foto: Johan Bävman

INFORMATIONSENSINSA T OCH PSYKOSOCIALT STÖD

Under pandemin genomförde Röda Korset i samarbete med andra aktörer informationsinsatser utomhus på Lindängen. Man erbjöd information om covid-19 på olika språk och samtalsstöd både om smittspridning och om pandemins följdverkningar, som isolering, psykisk ohälsa och oro för arbete och försörjning. Genom hälsofrämjande verksamhet och informationsinsatser mötte man nära 2300 personer i Lindängen under våren 2020. Röda Korset tillsammans med andra lokala aktörer som Svenska kyrkan, fastighetsägare och hälsofrämjarna genomförde också ”Vintervärme” i december 2020 då man delade ut 150 påsar till familjer i utsatthet med information om covid-19, stöd i hur man pratar med barn om covid-19, pyssel, böcker, choklad och andra småsaker i Lindängen. Genom ”Vintervärme” nådde man totalt 750 personer på Lindängen.

Genom både ordinarie verksamhet, informationsinsatser och andra krisinsatser märktes det tidigt att det fanns en allmän oro för svårigheter att följa myndigheternas rekommendationer om smittspridning. Som en fördjupning av informationsinsatserna gjordes därför djupintervjuer med grupper och enskilda personer om upplevelsen av pandemin. Så här sa en medelålders kvinna på Lindängen hösten 2021:

För min del har det påverkat. Innan var allt mycket bättre i jämförelse. Jag skickade inte mina barn till förskolan för jag var rädd att de skulle bli smittade. Jag förlorade mig själv för jag kunde inte studera, det blev mer komplicerat när det blev digitalt. Min man hade en fast anställning men när covid kom så förlorade han sin anställning. Det påverkade mig och mina barn såklart.

HÄLSOFRÄMJAREN HODA ABBAS

Hoda Abbas är anställd som hälsofrämjare av Röda Korset i Malmö sedan 2020 och hennes tjänst finansieras delvis av Stiftelsen Momentum Malmö. Hennes arbete är geografiskt avgränsat till Lindängen, och tematiskt avgränsat till kost och munhälsa för yngre barn och deras mammor. Hoda Abbas arbetar med att nå ut till barnfamiljer i samarbete med vårdcentral och folktandvård och företag som säljer tandvårdsprodukter.

Hon har varit engagerad i projektet Jämlig Hälsa sedan 2016 – från början som volontär. Då började hon ha kontakt med fyra familjer i en digital chatt. Intresset för att vara med i chattråden har växt och nu är 125 familjer med.

– Det visade sig att många ville veta mer om kost och munhälsa, vad som är nyttigt och vad som är onyttigt, säger Hoda.

Hoda berättar att de ordnar aktiviteter inom hälsoområdet, och att chattråden bidrar till att hålla deltagarna engagerade mellan träffarna.

– Dialogen med och inom gruppen är det som gör hela skillnaden. Om vi har en träff en gång i veckan om att gå ner i vikt, så kan deltagarna ha kontakt med varandra i chatten mellan träffarna, där kan de stötta varandra, skicka bilder till varandra.

– Vissa vänder sig till också till mig, de kan ringa på alla möjliga tider. Det är nyckeln som ger framgång till vårt arbete. Det räcker inte att informera om vilka möjligheter som finns, någon måste motivera och stödja också, säger Hoda.

– De säger att de är tacksamma att jag finns. Men det är de som gör jobbet, jag är bara en länk och stödjer dem.

Att deltagarna hade en tillitsfull relation till Hoda innan pandemin var viktigt för att de skulle ha förtroende för henne när det blev kris.

Hoda Abbas, hälsofrämjare på Röda Korset i Malmö, arbetar med att stötta barnfamiljer på Lindängen. Foto: Johan Bävman

”Vi jobbade dygnet runt. Vi kunde sprida information om covid-19 i vår chattråd och dämpa oron bland barnföräldrar. Vissa har jag haft kontakt med dagligen.”

– Vi jobbade dygnet runt, säger Hoda, vi kunde sprida information om covid-19 i vår chattråd och dämpa oron bland barnföräldrar. Vissa har jag haft kontakt med dagligen.

AKTIVITETERNA HAR ANPASSATS efter rekommendationerna under pandemin. Man har erbjudit digital zumbaträning, en digital matlagningstävling och fortsatt hålla aktiviteter utomhus, som utflykter och picknick, och ordnat verksamhet för max åtta personer istället för att ställa in.

Röda Korset startade en informationsinsats tillsammans med andra aktörer på Lindängen. De satte upp ett informationstält där man erbjöd information om covid-19 på olika språk och samtalsstöd både om smittspridning och symptom och om pandemins följdverkningar, som isolering, psykisk ohälsa och oro för arbete och försörjning.

– Jag berättade för personerna jag har kontakt med att de kunde komma förbi informationstältet och ställa frågor och träffas fysiskt. Det var väldigt uppskattat.

Hoda ser ett fortsatt stort behov av arbetet hon gör:

– Jag hoppas att det blir fler hälsofrämjare. Nu

har vi 125 familjer i chattråden, jag kan inte ta emot fler, men vill gärna kunna ta hand om personer som vänder sig till mig. Att kunna möta allas behov.

STIFTELSEN MOMENTUM MALMÖ

Momentum Malmö är en allmännyttig stiftelse som startade våren 2020. Den är bildad av två fastighetsägare, Malmö stads kommunägda fastighetsbolag MKB och det privata fastighetsbolaget Trianon. Syftet med Stiftelsen Momentum Malmö är att ge stöd till lokala föreningar som arbetar med yngre barn upp till mellanstadieålder. Tanken är att om det blir bättre för barnen, blir det bättre för områdena där barnen bor, och på sikt en investering i trivsel och trygghet i områdena. Verksamheten är geografiskt fokuserad till de socioekonomiskt utsatta områdena Rosengård och Nydala-Hermosdal-Lindängen.

MARIA TENGROTH ÄR verksamhetsansvarig på Stiftelsen Momentum Malmö.

– Vi ska inte finnas för evigt, säger Maria. MKB och Trianon har satsat totalt 42 miljoner kronor som är tänkta att användas till fram till ungefär 2030. Vi

Maria Tengroth, verksamhetsansvarig på Stiftelsen Momentum Malmö, stöttar lokala föreningar på Lindängen.
Foto: Johan Bävman

försöker arbeta på ett modernt sätt. Istället för ansökningsförfaranden där de lokala föreningarna konkurrerar med varandra om samma pengar, arbetar vi med partnerskap där vi investerar i deras verksamhet och tänker långsiktigt.

Traditionell projektfinansiering handlar ofta om att den som söker pengar ska utveckla något nytt och innovativt avgränsat i tid. Nackdelen med ett sådant arbetssätt är att det kan vara svårt att implementera de nya idéerna i den ordinarie verksamheten, och att man därför går tillbaka till det gamla vanliga när projektpengarna har tagit slut.

– Vi frågar istället föreningarna, ”vad är ni bra på, vad vill ni fortsätta göra, hur vill ni växa?” Ett exempel är att fastighetsägare kan se om barn som inte har några fritidsaktiviteter skulle behöva sysselsättning. Då kan Momentum uppmärksamma föreningarna vi arbetar med att det finns ett behov att arbeta mer uppsökande för att nå barn med spontana aktiviteter. De förändrar inte sin grundtanke, utan vi utvecklar den tillsammans.

Pandemin slog till när Momentum precis hade startat sin verksamhet. I områdena där de arbetar

är det vanligt att många familjer åker utomlands på sommaren. Men pandemin gjorde det omöjligt att resa. Dessutom brukar social oro och skadegörelse ibland öka på somrarna, särskilt i utsatta områden som Nydala-Hermodsdal-Lindängen. Kombinationen av detta gjorde att många var extra oroliga för hur sommaren skulle utveckla sig.

– Under våren 2020 visste vi att ingen skulle kunna åka någonstans på sommarlovet. Nu satt man i ofta trånga lägenheter, vi fick in fler och fler störningsärenden som handlade om att man tyckte att barn gjorde för mycket oväsen. Så vi tänkte att vi skulle behöva uppsökande aktiviteter utomhus under sommaren.

Momentum avsatte stora resurser trygghets- och insatser för barn och unga under pandemin. Unga ledare från de lokala föreningarna var ute i områdena fem dagar i veckan, hela sommarlovet och sökte upp barn till aktiviteter. Sommaren 2020 blev kostnaden för skadegörelse lägre än tidigare år.

– Vi vet ju inte om det bara berodde på våra insatser, säger Maria, men vi är ganska säkra på att de bidrog.

”Vi fick in fler och fler störningsärenden som handlade om att man tyckte att barn gjorde för mycket oväsen. Så vi tänkte att vi skulle behöva uppsökande aktiviteter utomhus under sommaren.”

Stiftelsen Momentum Malmö delfinansierar en tjänst för Hoda Abbas som är anställd som hälsofrämjare hos Röda Korset i Malmö.

– Eftersom hon redan fanns på plats och hade kontakt med familjerna, kunde Hoda även nå ut med information om smittspridning och vaccinering under pandemin. Det var ovärderligt, säger Maria.

Man kan fråga sig varför MKB och Trianon som är fastighetsägare betalar via Stiftelsen Momentum för att ha en hälsofrämjare på plats i området. Är det verkligen deras uppdrag?

– Det är den långa kedjan, säger Maria. Ska du ha en chans att lyckas i skolan behöver du kunna få näringsriktig mat hemma. Går det bra i skolan mår barnen bättre, och det blir mindre skolk och stök i området.

– Och när området blir mer attraktivt vill folk bo kvar och bidra till att det förbättras ännu mer, avslutar Maria.

FORSKARE KOMMENTERAR: MARGARETA RÄMGÅRD

Margareta Rämngård är kulturgeograf och docent i vårdvetenskap vid Malmö Universitet. Hon har arbetat i forskningsprojektet Jämlik Hälsa sedan 2016. Röda Korset kom med i samarbetet 2017. Det drevs som ett Vinnova-projekt 2016-2019 och har nu implementerats som ett ”community”-baserat program i samverkan mellan alla sektorer i samhället. Inom ramen för programmet arbetar hälsofrämjare som Hoda Abbas och Noha Abdhalli på uppdrag av Röda Korset med finansiering från flera olika aktörer.

– Det är styrkan med programmet, säger Margareta. Personer som arbetar nära befolkningsgrupperna blir bryggare till andra organisationer och myndigheter. De bygger sitt arbete på faktiska behov hos befolkningen. Det är därför de har lyckats.

– Vi kan se att det här arbetet har byggt upp ett socialt kapital under pandemin. Det har inte minskat, det har ökat under krisen.

Inom ramen för programmet följer man hur befolkningens hälsa utvecklas, både genom biomedicinska markörer och självskattad hälsa.

– Hälsan är i stort sett oförändrad under pandemin, den har generellt sett inte försämrats i de grupper vi har analyserat som har fortsatt ägna sig åt fysisk aktivitet. Det beror på att man har fortsatt att göra sin familj medveten om hälsofrämjande aktiviteter i vardagen under pandemin.

INFORMATIONSENSATSEN som Röda Korset har drivit i Lindängen har varit behovsstyrd. Organisa-

” Eftersom Hoda redan fanns på plats och hade kontakt med familjerna, kunde hon även nå ut med information om smittspridning och vaccinering under pandemin. Det var ovärderligt.”

tionen runt informationsinsatsen med veckomöten har följt krisens utveckling lokalt i samverkan och anpassat insatserna efter behoven. Det har man lyckats med genom samarbete mellan olika organisationer.

– Röda Korset är en av få organisationer i området som har en vana att arbeta med krisinsatser och kan tillsätta resurser snabbt, säger Margareta.

Malmö stad har även haft sociala mötesplatser för Lindängenbor och anställda, och det har funnits en lokal krisberedskap. Det gjorde att det fanns många personer och organisationer som kunde ställa om sitt arbete under pandemin.

– För att uppnå resiliens behöver det finnas en organisering innan man går in i ett krisarbete, säger Margareta. Det måste finnas ett lokalt engagemang som fångar upp nätverken.

– Dialogen med befolkningen är viktiga, man har utsatts för många olika budskap i pandemin, det skapar en ambivalens som man behöver arbeta med. En del människor har tidigare blivit besvikna på det svenska samhället. Det gäller att få dem att delta och skydda sig själva och komma bort från misstroendet.

I forskningsprojektet har man forskat på vilka effekter hälsofrämjarnas arbete har haft och vad det beror på. Margareta berättar att det finns två lärdomar:

1) Befolkningen vet att de behöver behålla en god hälsa för att kunna stå emot att bli smittade av covid-19, men hälsoarbete är också ett sätt att må bättre genom att minska oro och stress.

2) Man måste komma ihåg att boenden i socialt utsatta områden inte bara är utsatta. Vissa personer har varit med om svåra situationer i kris och krig, de har erfarenheter som man skulle kunna bygga vidare på.

– Forskningen säger att många människor är ganska logiska i en kris. Altruismen ökar i en sån här situation, även i de här områdena. Ju mer uppmärksamhet man ger den här typen av arbete, genom media och annat, ökar altruismen för de utsatta, avslutar hon. ○

SOFIELUND I MALMÖ

Malmö kommun har 344 166 invånare (2019). 119 281 personer, 34,7 procent av befolkningen i Malmö, bor i något av de 36 områden i staden med socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1 och områdestyp 2).

Området Södra Sofielund har 3 850 invånare (2019) och tillhör områdestyp 1 – område med stora socioekonomiska utmaningar, enligt Delmos.

Källa: Delmos Segregationsbarometer

Röda Korsets bakgrund i området

Röda Korset i Malmö har bedrivit cykelskola i Sofielund sedan 2010, och efter några år startade man även läxhjälp. 2018 gjorde kretsen en behovsanalys för att få fram vilka behov som fanns i området och hos boende. En av slutsatserna var avsaknaden av öppna mötesplatser och aktiviteter för de boende. Precis innan pandemin bröt ut var Röda Korset på väg att öppna en ny mötesplats i Södra Sofielund i samarbete med bland annat fastighetsägaren Malmö stads fastighetsbolag MKB. På grund av pandemin kunde mötesplatsen tyvärr inte öppna som planerat.

Foto: Johan Bävman

Som en följd av behovsanalysen startades även föreningsnätverket i Sofielund 2019, ett samarbete mellan områdesbiblioteket Garaget, Tillsammans i Förening, Sensus och Röda Korset i Malmö i syfte att stödja informationsutbyte, dialog och samverkan. Föreningsnätverket arrangerade digitala träffar under pandemin där omkring 30 föreningar och andra lokala aktörer i Sofielund har kunnat utbyta erfarenheter. Eftersom samarbetet redan var etablerat innan pandemin, underlättade det för aktörerna att ta reda på hur behoven i området förändrades under pandemins gång.

Under hösten 2021 arrangerades Öppna Sofielund, en gatufest för att komma igång igen i samband med att många restriktioner togs bort, eftersom många människor hade varit isolerade och många verksamheter hade varit pausade. Senare under hösten öppnade också mötesplatsen. Röda Korset anordnar egen verksamhet i lokalen och bjuder även in andra aktörer i området för att fylla den med aktiviteter, stärka samarbetet i området och dra nytta av den kollektiva styrkan.

INFORMATIONSSINSATS OCH PSYKOSOCIALT STÖD

På grund av utmaningar med att bedriva verksamheter med anledning av myndigheternas rekommendationer startade föreningsnätverket i Sofielund en informationsinsats utomhus i april 2020 i syfte att möta människors oro och sprida information om covid-19. Man erbjöd samtalsstöd och tillgång till fika. Förutom symptom och smittspridning ville

besökarna prata om oro för sjukdomen, fysisk isolering och psykisk ohälsa, samt frågor som rörde arbete och försörjning. Informationsinsatsen i Sofielund mötte över 200 personer under 2020.

Genom både ordinarie verksamhet, informationsinsatser och andra krisinsatser märktes det tidigt att det fanns en allmän oro för svårigheter att följa myndigheternas rekommendationer om smittspridning. Som en fördjupning av informationsinsatserna gjordes därför djupintervjuer med grupper och enskilda personer om upplevelsen av pandemin.

Diana Barazi, projektledare på Tillsammans i Förening (TiF) i Malmö. Foto: Johan Bävman

”Samhällsengagemang hänger ihop med krisberedskap. Om unga ökar sitt engagemang, ökar deras inflytande och känslan av att staden berör dem. De känner att de är en del av samhället och att de har en roll i den precis som alla andra.”

Så här sa en 28-årig man i Sofielund sommaren 2020:

Jag har blivit mycket påverkad av coronapandemin. Jag jobbar i Lund och åker kollektivtrafik till mitt arbete. Jag är jätteorolig för att bli smittad varje gång jag åker till mitt arbete. Jag kan inte ta mig på annat sätt heller till Lund.

TILLSAMMANS I FÖRENING – UNGAS ENGAGEMANG I SOFIELUND

Tillsammans i Förening, TiF, är en organisation som arbetar med att stärka barn och ungas engagemang i Skåne. TiF deltog i informationsinsatsen under pandemin och bemannade den med ungdomar tillsammans med Röda Korset minst en dag i veckan under våren 2020. TiF kan komplettera andra aktörer i området eftersom de lätt kan nå ut till unga, fånga upp behov och hänvisa ungdomar vidare till andra verksamheter.

DIANA BARAZI ÄR PROJEKTLEDARE på TiF i Malmö och arbetar i Sofielund.

– Det har varit extra tydligt att Sofielund är ett socioekonomiskt utsatt område under corona, säger Diana. Unga var inte rädda för sjukdomen i sig

utan snarare oroliga för sina föräldrar. Flera unga brottades med andra utmaningar som vuxit sig större under pandemin, och därmed upplevdes inte sjukdomen i sig som det största hotet i deras liv. Många lever i stora familjer och små lägenheter, man vill komma hemifrån. Det var en av de större utmaningarna för unga under pandemin, eftersom många aktörer stängde sina verksamheter.

Sommaren 2020, mitt under pandemin, genomförde TiF en kartläggning som en del av projektet TiE – Tillsammans i Entreprenörskap, som drevs tillsammans med konsultbolaget AFRY och Malmö stad med stöd av Tillväxtverket. Kartläggningen visade bland annat att tjejer i området var mer begränsade i sin rörlighet och mindre föreningsaktiva än killar.

– Så vi stöttade en tjejgrupp att starta i Sofielund, säger Diana. Många tjejer kom dit, och skolan bekräftade att tjejer som inte hade något särskilt fritidsintresse innan hade blivit mer engagerade tack vare tjejgruppen. Behovet att träffas fanns nog innan pandemin, men när vi väl satte igång blev det extra tydligt att behovet blivit större under pandemin. Det kom många under skolloven, det var så tydligt att de inte hade något annat att göra då.

TiF stöttar nu tjejgruppen att starta en egen förening och bli oberoende.

Hjalmar Falck, verksamhetschef för BID Sofielund, kopplar ihop fastighetsägare med lokala föreningar och andra delar av samhället i Sofielund. Foto: Johan Bävman

Diana anser att ungas behov synliggjorts och förstärkts under pandemin, vilket även lett till att fler aktörer förstått vilket värde som ligger i att samarbeta för unga i området. Ett exempel är att TiF initierade ett samarbete med områdesbiblioteket Garaget som ledde till att unga engagerades i utformningen av en ny ungdomsyta där, vilket ska göra Garaget till en mer naturlig mötesplats för unga, även efter pandemin.

– Samhällsengagemang hänger ihop med krisberedskap. Om unga ökar sitt engagemang, ökar deras inflytande och känslan av att staden berör dem. De känner att de är en del av samhället och att de har en roll i den precis som alla andra. Sedan kan det visa sig på olika sätt – för en del kan det handla om att man börjar ta ansvar för sig själv, för andra att man hjälper till i en kris, säger Diana.

SAMARBETE MED FASTIGHETSÄGARE I OMRÅDET

Ett viktigt sätt att arbeta i lokalsamhället är samverkan mellan civilsamhället och fastighetsägare i området. BID står för Boende, Integration och Dialog och är en förening för fastighetsägare och bostadsrättsföreningar som bland annat finns i Sofielund och på Möllvängen i Malmö.⁶ BID Sofielund startade sin verksamhet 2014 för att motverka oseriös fastighetsförvaltning. Genom att stödja lokalsamhället

med olika insatser, öka konst- och kulturuttryck och fritidsmöjligheter vill man få fler människor att röra sig ute och öka trivseln i ett bostadsområde. Ambitionen är att på så sätt minska omflyttningen och att fler ska bor kvar. Forskare som har följt arbetet har konstaterat att BID Sofielund har bidragit till att minska kriminaliteten och förbättra utvecklingen i Sofielund. BID Sofielund deltog i föreningsnätverket både före och under pandemin.

HJALMAR FALCK ÄR VERKSAMHETSCHEF för BID i Malmö. Han berättar att de tog de kontakt med Fastighetsägarna Syd i början av pandemin, som gav stöd i hur man kan hantera hyresgäster som riskerar att inte kunna betala hyran, hur man skulle göra med hyresrabatter och lokaler.

– Våra medlemmar tog i sin tur ett stort ansvar för att hyresgästerna skulle kunna stanna kvar, säger Hjalmar. Han fortsätter:

– Vi har ett bra samarbete med Röda Korset och andra civilsamhällesaktörer inom föreningscentret Nobel21. Vi har insett att stöd till föreningsliv och kulturliv är kittet i vårt arbete. Genom föreningarna kan vi lyssna av behov i området.

– Arbetet under pandemin har skapat nya nätverk för krisberedskap framöver. De upparbetade kontakterna mellan privat, offentlig, myndigheter, civilsamhället, forskning är jätteviktiga. Nu kan vi hjälpas åt att lösa utmaningarna, avslutar han. **◉**

6) Arbets sättet är inspirerat av en amerikansk modell där BID står för "Business Improvement District".

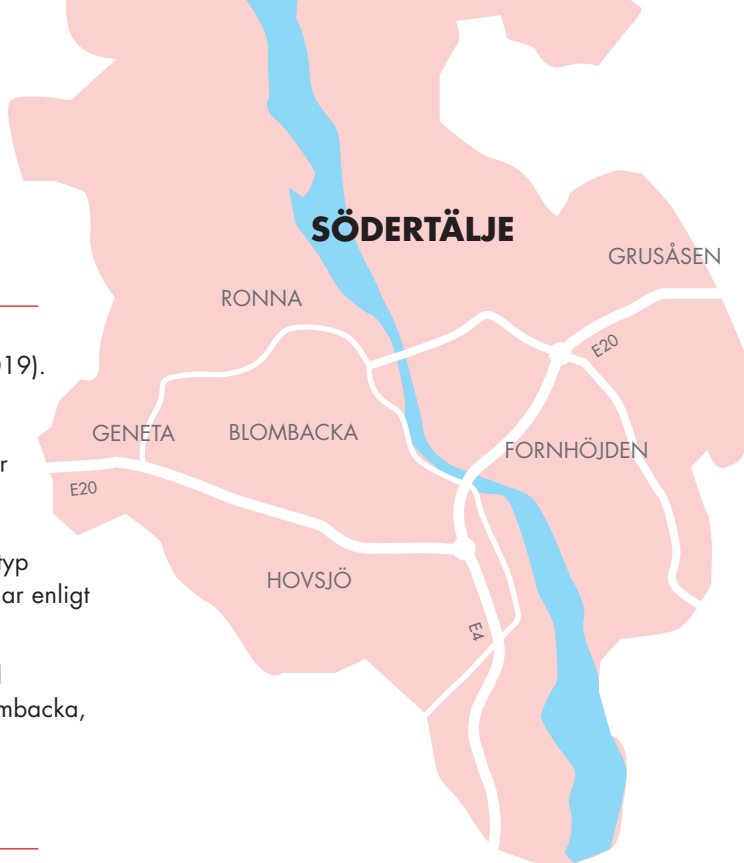
SÖDERTÄLJE

Södertälje kommun har 98 979 invånare (2019). 27 091 personer, 27,3 procent av befolkningen i Södertälje, bor i något av de sju områden i kommunen som har socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1 och områdestyp 2).

Södertälje har tre områden som tillhör områdestyp 1 – område med stora socioekonomiska utmaningar enligt Delmos: Ronna, Geneta och Hovsjö.

Fyra områden tillhör områdestyp 2 – område med socioekonomiska utmaningar: Ronna-Karlhov, Blombacka, Grusåsen-Weda-Listonhill och Fornhöjden.

Källa: Delmos Segregationsbarometer

Röda Korsets bakgrund i kommunen

Röda Korset i Södertälje har haft verksamhet i Södertälje centrum dit människor från olika delar av staden sökt sig. De senaste femton åren har man drivit olika verksamheter med asylsökande och nyanlända, bland annat en välbesökt verksamhet för att träna svenska på Södertälje stadsbibliotek. Verksamheterna Internationella mötesplatsen och Skaparverkstaden har också bidragit till möten mellan människor och social samvaro genom kreativa aktiviteter. Sedan 2021 har Röda Korsets krets i centrala staden slagits ihop med kretsar på landsbygden till en kommunkrets.

MATKASSEUTDELNING – ATT SNABBT KUNNA MOBILISERA KRISINSATSER EFTER BEHOV

Innan pandemin hade Svenska kyrkan i Södertälje en mötesplats där man bjöd på mat till barnfamiljer i behov av stöd.

När rekommendationer om att hålla avstånd infördes i mars 2020, började man istället dela ut matlådor med lagad mat till 150 personer två gånger i veckan. Den ekonomiska krisen som följde av pandemin innebar att fler och fler efterfrågade mat hos församlingen, samtidigt som andra lokala aktörer började möta familjer som inte kunde täcka sina basala behov. Därmed behövdes en mer omfattande krisinsats.

Södertälje församling, Läsföräldrarinstitutet, Främjarnas förening, Bilda Öst och Södertälje stads Rödakorskrets beslutade att gemensamt initiera en matkasseutdelning för att möta behoven av mat hos

barnfamiljer som levde under existensminimum. Alla organisationer hade sedan tidigare etablerad samverkan, vilket underlättade för att komma igång snabbt och hitta roller där man kompletterade varandra.

JOHANNA PERSDOTTER, samordnare på Röda Korset, berättar:

– Alla organisationerna kunde bidra efter sin kompetens och förmåga. Röda Korset bidrog med att samordna styrgruppen och volontärerna, arbeta med informationsspridning och löpande administration. Svenska kyrkan i Södertälje gjorde ett stort arbete med diakonalt stöd, praktisk logistik, ekonomisk administration och att köpa in varor och tillhandahålla lokaler. Studieförbundet Bilda och Främjarnas förening spred information och samordnade volontärer. Läsföräldrarinstitutet kunde kommunicera direkt med målgruppen via sms-utskick och anordnade aktiviteter för barn under sommaren.

En matkasse delades ut varannan vecka med

**”Tillit och förtroende är viktigt i en kris.
Därför ska man hålla kontakterna vid liv även när det inte är kris.”**

basvaror med högt näringsvärde. Organisationerna som stod bakom insatsen beslutade att dela ut matvaror istället för matlådor, eftersom matvaror räcker längre än färdiglagad mat och det bidrar till egenmakt att mottagarna själva kan laga sin egen mat. ICA Maxi Vasa i Södertälje beslutade initialt att skänka 100 matkassar och i övrigt finansierades insatsen av Svenska kyrkan och Röda Korset med stöd från bland annat Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och Radiohjälpen. Utdelningen av matkassar pågick till och med december 2020. Insatsen var från början planerad som en tillfällig insats, ett krisstöd till följd av den ekonomiska situationen i samband med pandemin. Därefter har aktörerna samarbetat för att vägleda personerna i behov av stöd till offentliga stödinsatser, i den mån det har varit möjligt.

Sammantaget delades 2700 matkassar ut och insatsen nådde över 8000 personer under 2020.

SAMARBETE MED NÄRINGSLIVET

Jonas Berg, vd för ICA Maxi Vasa i Södertälje, tvekade inte att ställa upp när civilsamhällesorganisationerna hörde av sig till honom. De beslutade att skänka 100 matkassar med näringsrika basvaror i början av insatsen våren 2020.

– En pandemi slår ännu hårdare mot de som har det tufft redan innan. Och i butiken tänker vi att om Södertälje funkade, så funkade vi.

Jonas berättar att de sedan länge haft en etablerad kontakt med både Röda Korset och Läsföräldrarnas institut som är värdefull.

– Det är ovärderligt att man har den upparbetade kontakten sedan innan. Tillit och förtroende är viktigt i en kris. Därför ska man hålla kontakterna vid liv även när det inte är kris. Vi måste hitta ännu fler vägar för civilsamhälle och näringsliv att samarbeta lokalt. Om man ofta säger ja, får man fler frågor och mer möjligheter framöver. Om alla skulle göra så, skulle vi ha betydligt färre samhällsproblem att lösa. Allt börjar i lokalsamhället.

Det var naturligt för Jonas och hans butik att stötta insatsen.

– Vi vill engagera oss för att det känns rätt i

hjärtat. Men också för att när vi rekryterar personal, så vill vi att folk söker sig till oss som har samma värderingar. Och det har blivit en så stark del av företagskulturen, att det inte går att bortse från, avslutar han.

VOLONTÄR I CORONAPANDEMIN: ”CATHERINE”

Catherine är asylsökande från ett land utanför Europa. Hon är gift och har två barn i skolåldern. I början av pandemin förlorade hennes man sitt jobb, och familjens ekonomiska situation blev snabbt utsatt. Catherine hade sedan tidigare haft kontakt med Svenska kyrkan och när hon fick höra om matkasseutdelningen hörde hon av sig för att få ta del av stödet därifrån.

Efter några månader gjordes ett e-postutskick där man sökte fler volontärer för att hjälpa till att packa matkassar i matkasseutdelningen. När Catherine läste mejlet bestämde hon sig för att anmäla sig.

– Jag hade inget jobb och hade tid att hjälpa till. Många människor behövde stöd. Jag hjälpte från mitt hjärta, jag var glad att kunna göra det.

Hon kände tacksamhet för att Röda Korset hade stöttat henne att få tillgång till vård när hon var ny i Sverige och ville ge tillbaka på något sätt.

Catherine berättar att hon hjälpte till som volontär i insatsen genom att packa matkassar i några veckor, samtidigt som hon själv var i behov av stöd.

– Jag hjälpte till i några veckor, tills insatsen tog slut. När mitt pass var slut och det var dags för mig att gå, fick jag med mig min egen matkasse hem. (Catherine heter egentligen något annat.)

FÖRSTÄRKA BOENDES RÖSTER, FÖRA DIALOG OCH PÅVERKA

Under matkasseutdelningen förde flera familjer fram att ingen tidigare frågat om deras situation. Tillit och vikten av att bli sedd, lyssnad på och tagen på allvar är grundläggande för att bygga sammanhållning och minska utanförskap. Här har både civilsamhället och offentliga myndigheter en viktig roll att spela. Flertalet familjer kände inte till vilka typer av stöd

”Catherine”, volontär och asylsökande, ger en kopp kaffe till Tarja på Svenska kyrkan i Södertälje. Foto: Tomas Ärlemo

”Jag hade inget jobb och hade tid att hjälpa till.
Många människor behövde stöd. Jag hjälpte från mitt hjärta,
jag var glad att kunna göra det.”

de har rätt till från det offentliga och uttryckte behov av stöd och rådgivning i det. Svenska kyrkan i Södertälje har erbjudit rådgivning via diakonimottagningen, men behoven är stora. Många familjer möter tyvärr släktingar, grannar eller föreningsaktiva som inte har tillräcklig kunskap för att vägleda rätt i myndighetskontakter. Det rör sig om familjer i olika livssituationer och rätt kompetens behövs för att kunna ge ett relevant stöd. Tröskeln behöver också vara låg för att familjer ska våga söka stöd.

FÖRE SOMMAREN 2020 bjöd Röda Korset och de samverkande aktörerna in stadsdirektören i Södertälje kommun, socialchefen, chefen för Kultur- och fritidsförvaltningen, en tjänsteperson från Telge-koncernen och säkerhetschefen på Södertälje kommun in till ett rundabordssamtal. Syftet var att berätta om behoven och verksamheten med matkassarna.

Under oktober 2020 färdigställde Röda Korset och de samverkande aktörerna en sammanställning av behovsbedömningarna och skickade den till stadsdirektören. I december hölls ett uppföljande

rundabordssamtal utifrån sammanställningen. Som ett resultat av mötet gav stadsdirektören i uppdrag till socialchefen att utse en kontaktperson för att diskutera vidare behoven kring social och juridisk rådgivning och samverkan i att lotsa och stötta familjerna rätt i samhället. Under 2021 har aktörerna i samarbetet kring matkassen haft avstämningar med försörjningsstöd och familjecentralen i Geneta för att söka hitta vägar för familjerna att få det stöd de har rätt till. ○

UMEÅ

Umeå kommun har 128 901 invånare (2019). Umeå har två områden som tillhör områdestyp 2 – område med socioekonomiska utmaningar enligt Delmos: Ersboda nordöstra och Ålidhem. 8 362 personer, 6,5 procent av befolkningen i Umeå, bor i dessa två områden. Ersboda nordöstra har 2 439 invånare och Ålidhem har 5 923 invånare (2019).

Källa: Delmos Segregationsbarometer

Röda Korsets bakgrund i kommunen

Röda Korset Umeåkretsen startades för över 100 år sedan och har bedrivit sociala verksamheter av olika slag sedan dess. Idag har Umeåkretsen två second hand-butiker samt en mötesplats i centrala Umeå där mycket av Röda Korsets lokala verksamheter bedrivs. I Umeå samarbetar Röda Korset mycket med andra föreningar, med näringslivet och Umeå kommun. Bland annat har man haft ett idéburet offentligt partnerskap, IOP, med Umeå kommun kring samordning i civilsamhället. Man har även drivit projekt finansierat av Delegationen mot segregation (Delmos) tillsammans med andra civilsamhällesaktörer för att arbeta med gemensamma frågor rörande segregation. Utöver Röda Korset Umeåkretsen finns tre andra lokala Rödakorskretsar i kommunen samt Röda Korsets Ungdomsförbund.

Ett av Röda Korsets arbetssätt är att uppmuntra, bidra till och medverka i lokala nätverk i syfte att stödja informationsutbyte, dialog och påverkan. Röda Korset stödjer även lokala initiativ till organisering och samhällsförändring i socioekonomiskt utsatta områden även om det inte är i egen regi, och fyller en samordnande roll med andra aktörer på platser där det behövs, i syfte att effektivisera och stärka arbetet för området. Samordning och partnerskap ger ökad styrka, synlighet, kontakter, resultat och delad arbetsbelastning. Detta förhållningssätt präglar Röda Korset Umeåkretsens arbete.

STOR OCH LITEN – SAMARBETE MELLAN OLIKA AKTÖRER INOM CIVILSAMHÄLLET

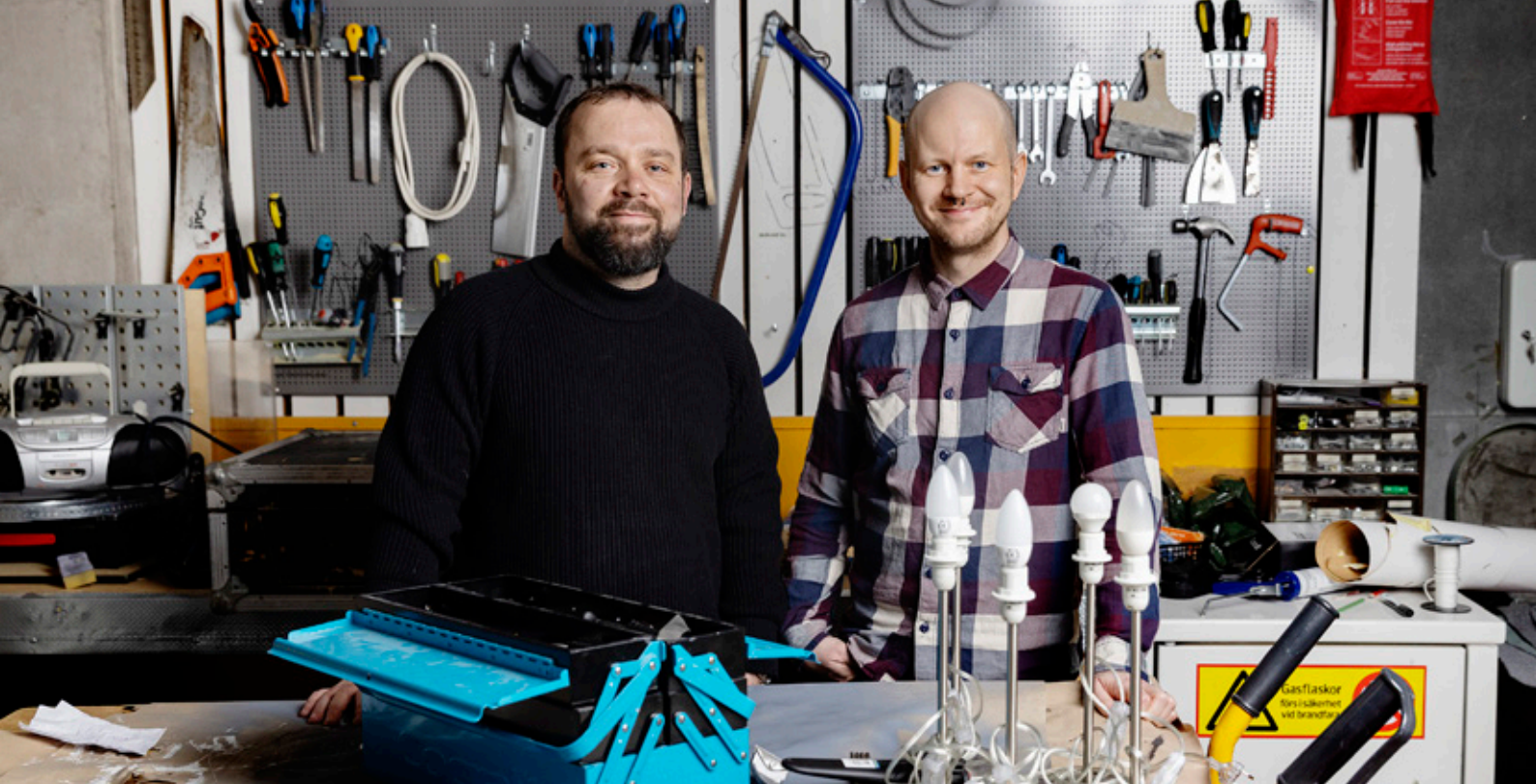
Röda Korset har ingen verksamhet varken på Ålidhem eller Ersboda, men som remissinstans till Umeå kommun har Röda Korset belyst värdet av att stötta självorganisering, och erbjuda styrelseutbildningar och annat stöd för att öka små, lokala föreningars stabilitet. Nils Rådström är verksamhetsutvecklare vid Röda Korsets Umeåkrets:

– Det är ofta så att de som vill arbeta med sociala frågor startar en verksamhet för en grupp, snarare än tillsammans med den gruppen, säger Nils. Det blir mycket fokus på att inkludera dem i etablerade

organisationer, men ungdomarna i området kanske inte alltid får ut så mycket av det.

LUKA ANIC ÄR VERKSAMHETSCHEF på Studieförbundet Västerbotten, som sedan 2017 har sitt huvudkontor i kulturhuset Klossen på Ålidhem i Umeå. Ålidhem är ett blandat område. Här finns studenter, anställda på universitetet från olika delar av världen, barnfamiljer, personer med flyktningbakgrund, och en viss i grupp i socialt utsatta livssituationer, av både svensk och utländsk bakgrund.

– Det är ett medvetet val att vi har vårt huvudkontor i det här området. Man pratar ofta om att ”nä” målgrupper, men vi behöver inte det, vi är alltid här.

Luka Anic, verksamhetschef på Studiefremjandet Västerbotten och Nils Rådström, verksamhetsutvecklare på Röda Korset Umeåkretsen.
Foto: Malin Grönberg

“Under pandemin har vi informerat mindre föreningar på Klossen om möjligheter till att söka finansiellt stöd från kommunen, permitteringsstöd om man har anställda, MUCF om man är ansluten till en nationell organisation.”

Västerbotten drabbades inte så hårt i början av pandemin. De lokala rekommendationerna var mildare än i södra Sverige. Det innebar att Klossen länge kunde fortsätta hålla öppet. I oktober 2020 blev man trots allt tvungna att stänga och höll stängt nästan ett helt år. Men viss verksamhet kunde fortsätta ändå.

– Det finns ett gäng med tjejer som har en förening på Klossen. De gick i trean på gymnasiet våren 2021. När skolan gick över till distansundervisning frågade de om de kunde få använda lokalerna för att sitta och plugga. De ville få bra betyg sista terminen på gymnasiet, men många av dem hade svårt att koncentrera sig hemma, där de måste dela på utrymmet med småsyskon. Huset var ju stängt, men en av dem har egen nyckel så att de kunde komma och gå som de vill, berättar Luka.

– Klossen fungerar som ett ”community”. Huset lever sitt liv även när inga tjänstepersoner är där. Vi litat på våra föreningar, och om de tar ansvar så får de också mer möjligheter.

Större civilsamhällesorganisationer är ofta kända av myndigheter och andra finansiärer och känner till hur man ska gå till väga för att till exempel kontakta beslutsfattare eller söka finansiellt stöd. De kan då använda sin kunskap för att stötta och guida mindre organisationer rätt. I bästa fall kan man samarbeta och komplettera varandras olika närvaro, olika kapacitet och kompetens.

Röda Korsets Nils Rådström berättar hur de har stöttat mindre föreningar under pandemin:

– Många föreningar är lokala och har ingen nationell organisation i ryggen. Det kan finnas en fördel i det eftersom det innebär mer flexibilitet och anpassning till de lokala behoven, men också mer otrygghet och man saknar vägar att få del av samhällets stöd.

– Vi har kunnat tipsa mindre föreningar inom vårt nätverk i civilsamhället i Umeå om möjligheter till att söka finansiellt stöd från kommunen, permitteringsstöd om man har anställda, MUCF om man är ansluten till en nationell organisation. ○

LINKÖPING

Linköpings kommun har 163 051 invånare (2019). 26 770 personer, 16,4 procent av befolkningen i Linköping, bor i något av de tre områden i kommunen som har socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1 och områdestyp 2).

Området Skäggetorp-Tornby har 10 463 invånare (2019) och tillhör områdestyp 1 enligt Delmos – område med stora socioekonomiska utmaningar.

Området Berga har 6 950 invånare och Ryd har 9 357 invånare. Båda tillhör områdestyp 2 – område med socioekonomiska utmaningar.

Källa: Delmos Segregationsbarometer

Röda Korsets bakgrund i områdena

Linköping Södra Rödakorskrets startade en second hand-butik och mötesplats i stadsdelen Berga 2010, med verksamhet som läxhjälp, cykelskola och träna svenska. 2014 öppnade man även en större second hand-butik i Skäggetorp, och 2019 beslutade man sig för att ha närvaro i båda områdena. Samtidigt stängdes de centrala mötesplatserna i Linköping, då behoven ansågs större i områdena. I området Berga finns ett samverkansråd med 30 olika aktörer, bland annat näringsidkare och representanter för civilsamhället och för kommunala verksamheter. Röda Korset deltar i samverkansrådets styrgrupp.

Butiken i Berga har varit beroende av äldre volontärer, och stängdes därför under större delen av pandemin, eftersom alla över 70 år skulle hålla fysiskt avstånd enligt rekommendationerna. Den öppnades igen under 2021.

Butiken i Skäggetorp höll man öppen under större delen av pandemin, utom under de högsta smittotopparna, då man var tvungen att hålla stängt.

INFORMATIONSENSÅTS OCH PSYKOSOCIALT STÖD

Under våren 2020 deltog Rödakorskretsen i kommunens informationsinsatser flera tillfällen varje vecka utanför lokalerna i Skäggetorp och Berga där man informerade om hur man minskar smittspridning på olika språk och delade ut material om handhygien och hålla avstånd. Man gjorde även liknande informationsinsatser i områdena kring vaccinering.

NÄRVARO SOM SKAPAR TRYGGHET

Ingalill Gällstedt är frivilligledare i Berga, samt styrelseledamot i Linköpings södra rödakorskrets.

– På de här tio åren har det visat sig vara väldigt viktigt att ha en fysisk mötesplats och en fast punkt för det dagliga behovet, säger Ingalill, och fortsätter:

– Det är en helt annan sak än att driva ett projekt och dela ut broschyrer lite då och då. Röda Korset syns ju, vår logga sitter utanför lokalen, många känner igen symbolen och tänker att de kan få stöd.

Röda Korsets volontärer Mohamud och Hava Gul deltar i informationsinsatsen i Skäggetorps centrum i Linköping. Foto: Satu Knappe

“Det var värdefullt att Röda Korset kunde bidra med frivilliga som talade somaliska och arabiska, kommunen kunde faktiskt inte bidra med den kompetensen och det kompletterade våra insatser.”

SECOND HAND-BUTIKEN i Skäggetorp har fungerat som mer än bara en butik under pandemin. Butikens skyltfönster har använts till att informera om rekommendationer under pandemin, olika aktörer har använt butikens skyltfönster som syns utåt mot gatan. Madeleine Szente är verksamhetschef för butiken i Skäggetorp centrum.

– Det har blivit som en informationscentral, folk har kommit dit för att kopiera papper, få hjälp med översättningar och boka vaccinationstider. Det har varit många frågor kring corona, säger Madeleine.

– Boende i området kommer in i butiken och vill hjälpa till som volontärer i butiken, för att träna svenska, ha något att göra och komma hemifrån. Vi har fått flera nya volontärer under pandemin.

Man var tvungen att stänga de fysiska språkcaféerna och den fysiska läxhjälpen i mitten på mars 2020. Istället ställde man om till digitala verksamheter och startade Walk and talk, promenader med att träna svenska, tillsammans med KFUM.

Under pandemin har det även skett andra lokala kriser såsom mord i området som har påverkat boende och verksamheter.

– Det gör att vi blir ännu mer beslutsamma att fortsätta arbetet, avslutar Madeleine.

CIVILSAMHÄLLET OCH KOMMUNEN: AKTÖRER SOM KOMPLETTERAR VARANDRA

Nader Ghaemi och Susanne Sterneling är anställda av Linköpings kommun som stadsdelssamordnare i områdena Berga respektive Skäggetorp. Under april till juni 2020 arbetade de med kommunens informationsinsatser i områdena Berga, Lambohov, Ryd och Skäggetorp. Insatserna bestod av att kommunen ställde fram en provisorisk barack där man bland annat delade ut skriftlig information om smittspridning och rekommendationer och besökare kunde ställa frågor till personal på plats. Flera olika civilsamhällsorganisationer bidrog till att bemanna insatsen.

– Kommunen bidrog med praktiskt stöd på plats från bland annat arbetsmarknadsenheten och biblioteket, berättar Nader. Vi ville inte samla alltför mycket folk på en plats eftersom vi var tvungna att hålla avstånd, men Röda Korset kunde bidra genom

Javid tränar svenska med Margareta på Walk 'n' talk i Linköping under 2020. Foto: Anders Jansson

”Boende i områdena har lättare att få tillit till civilsamhället eftersom de inte behöver vara myndighetsutövare.”

att arbeta uppsökande i Skäggetorp och Berga, promenera runt i området och dela ut informationsblad.

– Det var värdefullt att Röda Korset kunde bidra med frivilliga som talade somaliska och arabiska, kommunen kunde faktiskt inte bidra med den kompetensen och det kompletterade våra insatser, säger Nader, något Susanne instämmer i. Nader fortsätter:

– Språkkunskaperna och den kulturella kompetensen hos Röda Korset var också särskilt värdefulla för att kunna fånga upp barn och unga som vi kunde märka riskerade att hamna i utsatta situationer på grund av isoleringen under pandemin.

UNDER HÖSTEN 2021 förstärkte Linköpings kommun arbetet med att inkludera civilsamhället i det sociala arbetet.

– En stor del av kommunens åtgärdsplan för att motverka segregation handlar om att få mer samverkan och större kontinuitet i kontakten med civilsamhället, säger Susanne.

– Boende i områdena har lättare att få tillit till civilsamhället eftersom de inte behöver vara myndighetsutövare, säger Nader. Ibland kan det också finnas regelverk som hindrar kommunen från att satsa extra på en viss grupp. Där kan civilsamhället göra stor nytta, avslutar Nader. ●

SKELLEFTEÅ

Skellefteå kommun har 72 589 invånare (2019). I kommunen finns två områden som tillhör områdestyp 2 – område med socioekonomiska utmaningar enligt Delmos: Boliden tätort som ligger tre mil utanför Skellefteå, samt Moröhöjden-Morö backe centrum som ligger inne i Skellefteå.

4 417 personer, 6,1 procent av befolkningen i Skellefteå kommun, bor i dessa två områden. Boliden har 1 666 invånare och Moröhöjden-Morö backe centrum har 2 751 invånare (2019).

Det finns inga områden med stora socioekonomiska utmaningar (områdestyp 1) i Skellefteå kommun.

Källa: Delmos Segregationsbarometer

Röda Korsets bakgrund i kommunen

Röda Korset i Skellefteå har bedrivit sociala verksamheter av olika slag sedan 1900-talets början. Idag driver kretsen bland annat second hand-butik, mötesplats, första hjälpen, lokal krisberedskap och "cykling utan ålder" för äldre. Röda Korset i Skellefteå är drivande i arbetet med att öka lokal samverkan mot segregation och samarbetar brett med andra lokala aktörer. Man gjorde också stora insatser i samband med vaccinationer mot covid-19 under 2021.

Ett av Röda Korsets arbetssätt är att fungera som röstförstärkare, genom att exempelvis samla vittnesmål och fallstudier som illustrerar konsekvenser av utsatthet och samordna möten där samhällets olika aktörer möts. Röda Korset medverkar även i lokala nätverk i syfte att stödja informationsutbyte, dialog och påverkan. Detta förhållningssätt präglar Röda Korsets arbete i Skellefteå.

FÖRSTÄRKA BOENDES RÖSTER, FÖRA DIALOG OCH PÅVERKA

Alexandra Sundberg är verksamhetschef på Röda Korset i Skellefteå. Hon beslutade att kretsen skulle ta fram en kartläggningsrapport 2021 om coronapandemins påverkan på personer med begränsad svensk kunskap och förankring i lokalsamhället i Skellefteå kommun.

I Skellefteå finns få socialt utsatta områden enligt myndigheternas definition. Däremot har vissa mindre orter i närheten av Skellefteå, som Jörn, Boliden och Lövånger, tagit emot ett större antal nyanlända de senaste åren. På mindre orter är ofta den sociala sammanhållningen stark och man stöttar varandra i kristider. Men personer som nyligen har kommit till Sverige saknar ofta det nätverket. Dessutom saknar

man ofta tillgång till bil, vilket är nödvändigt för de flesta som bor i glesbygd.

– Vi kände till att det fanns behov i kommunen och sökte stöd från Delmos (Delegationen mot segregation) för att titta närmare på hur de behoven såg ut, säger Alexandra.

Citat från kartläggningsrapporten:

Bussresenär utanför Skellefteå, hösten/vintern 2020:

Jag som är svart vill aldrig fråga eller säga till chauffören för jag blir direkt utpekad som en bråkstake. Så jag sitter trångt och försöker att inte andas. Varje dag.

Kartläggningsrapporten har inneburit att Röda Korset har kunnat förstärka rösterna hos personer som har befunnit sig i utsatta livssituationer under

Alexandra Sundberg är verksamhetschef på Röda Korset i Skellefteå. Foto: Johan Seger

”På mindre orter är ofta den sociala sammanhållningen stark och man stöttar varandra i kristider. Men personer som nyligen har kommit till Sverige saknar ofta det nätverket. Dessutom saknar man ofta tillgång till bil, vilket är nödvändigt för de flesta som bor i glesbygd.”

pandemin och stötta dem att göra sig hörda.

– Rapporten har gjort att vi har fått tillträde till politiska arenor, vi har presenterat den i forum med region- och kommunpolitiker, gymnasienämnden och socialnämnden, berättar Alexandra. Chefer i kommunen har hört av sig och vi har gjort dragningar för dem.

EN AV REKOMMENDATIONERNA i rapporten är att inrätta samhällsambassadörer som kan fungera som en länk mellan myndigheter och personer med begränsad svensk kunskap som ännu inte hunnit skapa en förankring i lokalsamhället. Det är viktigt i vardagen, men kan också fungera som en form av förebyggande arbete som blir viktigt i en krissituation.

– Kommunen hade en form av samordnare anställda och bemannade kommunala mötesplatser i samband med flyktingkrisen 2015. Sedan avslutades de anställningarna. Det var synd, för det är väldigt viktigt att kunna arbeta förebyggande, säger Alexandra.

Arbetet med rapporten har lett till ökad kunskap om segregation i glesbygd. Man lärde även känna målgruppen och fick reda på andra behov.

– Vi vill starta en gemensam mötesplats tillsammans med bland annat Svenska kyrkan och Rädda Barnen. Vi vill också få med oss moskén och en islamisk kulturförening. Det är viktigt att få till ett bra samarbete med andra organisationer och där gäller det att inte rusa på alltför snabbt.

– Mötesplatsen ska ligga centralt i Skellefteå. Vi trodde först att behoven skulle finnas mer lokalt ute i byarna, men önskemål från målgruppen visade att man gärna ser en centralt belägen mötesplats eftersom man kanske har vänner och släktingar i de andra byarna, och dem träffar man enklast inne i Skellefteå, avslutar Alexandra. ●

”Vi vill starta en gemensam mötesplats tillsammans med bland annat Svenska kyrkan och Rädda Barnen. Vi vill också få med oss moskén och en islamisk kulturförening.”

TYNNERED I GÖTEBORG

Göteborgs kommun har 579 281 invånare (2019). 19,4 procent av befolkningen i Göteborg bor i något av de 30 områden i kommunen som har socioekonomiska utmaningar enligt Delmos (områdestyp 1 och områdestyp 2).

Området Tynnered har 16 792 invånare (2019) och består av:

- Grevegården: områdestyp 2, 4 390 invånare
- Ängås: områdestyp 2, 3 988 invånare
- Skattegården: områdestyp 3, 2 737 invånare
- Kanneback: områdestyp 3, 3 264 invånare
- Guldringen: områdestyp 4, 2 413 invånare

Anmärkning: områdestyp 3 innebär ett socioekonomiskt blandat område enligt Delmos. Områdestyp 4 innebär ett område med goda socioekonomiska förutsättningar. Det kan dock finnas stor utsatthet även i dessa områden, eftersom variationen inom områdena är stor.

Källa: Delmos Segregationsbarometer

Röda Korsets bakgrund i området

Röda Korset har bedrivit verksamhet i Tynnered i sydvästra Göteborg sedan år 2015.

2015–2017 samarbetade man med Rädda Barnen i projektet Mötesplats Tynnered som syftade till att boende skulle få utrymme och förutsättningar att träffas, organisera aktiviteter och tillsammans driva sitt eget förändringsarbete i området. Till och med 2018 hade Röda Korset en avsiktsförklaring med stadsdelen Västra Göteborg. Därefter har Röda Korset drivit vidare verksamhet på egen hand.

Idag arbetar en verksamhetsutvecklare från Röda Korset med stöd till volontärverksamheter, stöd till lokala initiativ och områdesarbete. Röda Korset, Önnereds Handbollsklubb och Tynneredskyrkan initierade redan före pandemin Nätverket för socialt hållbart Tynnered, som består av en bredd av aktörer från både civilsamhälle, näringsliv och kommun.

INFORMATIONSSINSATS OCH PSYKOSOCIALT STÖD

I mars 2020 inledde Röda Korset en krisinsats med fokus på informationsspridning och psykosocialt stöd i Tynnered. Insatsen pågick utomhus på Opalatorget och Smycketorget fram till augusti 2020. Under den tiden mötte man över 800 personer som ville prata om smittspridning och symtom, men också om pandemins följdverkningar, som isolering och oro för arbete och försörjning. Verksamheten avvecklades efter sommaren, men det visade sig

snabbt att behovet av insatsen fanns kvar. Därför startades verksamheten igen i oktober 2020, med fokus på psykosocialt stöd och trygghetsskapande aktiviteter på Smycketorget och Opalatorget. Verksamheten drevs sedan vidare i form av Kvartersfika i samverkan med Stena Fastigheter, Tynneredskyrkan och boende. Över 300 personer från Tynnered kom till Kvartersfika under 2020.

Genom både informationsinsatsen och Kvartersfika märktes det tidigt att det fanns en allmän oro för svårigheter att följa myndigheternas rekommendationer om smittspridning. Som en fördjupning av

Frivilliga delar med sig av broschyrer på informationsinsatsen i Tynnered våren 2020. Foto: Julia Sjöberg

informationsinsatserna gjordes därför djupintervjuer med grupper och enskilda personer om upplevelsen av pandemin. Så här sa en 65-årig kvinna i Tynnered sommaren 2020:

Jag har cancer och andra sjukdomar som gör mig till absolut riskgrupp för corona, så jag träffar ingen. Bara utomhus, ungefär såhär som vi står nu. Men jag bor med min vuxna dotter och hon behöver gå till sjukgymnasten. Men vad skall vi göra? Hon kan ju dra hem virus från sina besök på sjukgymnasten. Vi vet inte vad vi skall göra. Jag har ringt till 1177, de vet inte heller, vi blir mest runtbollade till folk som inte förstår vår situation eller kan svara. Allt det här känns väldigt jobbigt. Det nager i en hela tiden.

En 70-årig kvinna uttryckte sig såhär sommaren 2020:

Jag är väldigt ensam. Mina barn bor inte i Sverige och jag har ingen att prata med här. Det är svårt när allt är stängt. Jag blir väldigt ensam med mina tankar då. Tacksam att kunna komma hit.

Unga brottades med oro för framtiden och arbetsmarknaden.

Kille 17 år, Tynnered, Göteborg, sommaren 2020:

Min familjs ekonomi har blivit väldigt påverkad, det är vad jag tänker på mest. Mamma blev sparkad från sitt jobb direkt, och pappa jobbar på ett stort företag och får inte gå dit, men han har sitt jobb kvar. Han går nog dit ibland man är inte så

mycket. Jag har också hoppat av gymnasiet, fast det gjorde jag innan corona men det var liksom precis innan, så det blev lite deppigt alltihop. Inte skitbra stämning hemma direkt.

Jag är orolig att det ska vara svårt att söka jobb. Att det är så många som är arbetslösa som har så mycket mer erfarenhet än vi unga. Det gör att det kan bli svårt att få ett jobb för oss. Vem vill anställa oss när det finns någon som har jobbat 15 år på ett stort företag och har massa erfarenhet. Även nån som är sparkad därifrån är ju ett bättre alternativ.

SVENSKA KYRKAN I TYNNERED

Svenska kyrkan i Tynnered var en av de aktörer som fortsatte med ett aktivt arbete under pandemin. Diakonimottagningen flyttade sin verksamhet utomhus med hjälp av infravärme och varma kläder, liksom kvinnogruppen Vardagsliv där syrisk-ortodoxa kvinnor möter svenskfödda. Församlingen har kört ut lunchlådor och ringt runt till människor man brukar ha kontakt med, för att stötta dem i ensamhet och isolering. Tillsammans med Röda Korset har man också arrangerat Kvartersfika vid Opaltorget och Smycketorget i Tynnered som ett sätt att erbjuda gemenskap under pandemin.

Lena Andersson är diakon i Svenska kyrkan i Tynnered.

– Man fick vända in och ut på sig själv och tänka annorlunda, säger Lena. Samarbetet mellan olika lo-

”Under pandemin försvann mycket samhällsservice från området, men vi tänkte tvärtom, att vi måste finnas på plats, framför allt de av oss som jobbade lokalt.”

kala aktörer blev viktigare och också mer berikande under pandemin. Tynnered är som en by där många känner varandra, vilket också underlättar samarbetet.

– Vi hade kanske inte ordnat Kvartersfika utomhus i tio minusgrader på egen hand, men när vi gjorde det tillsammans blev det enklare.

– Vi kunde också samarbeta för att hjälpas åt med julkappar och julmat under pandemin. Företag och andra aktörer skänkte gåvor till oss som vi kunde ge vidare till barnfamiljer som hade det tufft.

Svenska kyrkan i Tynnered ingår också i Nätverket Socialt hållbart Tynnered.

– Vi som är med kompletterar varandra. Önnereds Handbollsklubb till exempel möter många barn och unga, då kan vi samverka för att möta unga i arbetslöshet. Röda Korset är vana vid att organisera volontärer och här har Svenska kyrkan mycket att lära. Vi i församlingen möter många med psykisk ohälsa och social utsatthet och kan dela med oss av vår kunskap om det.

– Inom nätverket kan vi tillsammans lyfta vissa frågor som de vi möter brottas med. Till exempel ett avslag från socialtjänsten en månad kan påverka hela livssituationen, eller att vissa hyresvärdar har höga hyresnivåer, vilket kan bli ett problem när det är svårt att få pengarna att räcka till, avslutar Lena.

STENA FASTIGHETER I TYNNERED

Stena Fastigheter är en stor fastighetsägare i Göteborg som utvecklar och förvaltar bostäder och lokaler i bland annat Tynnered. Under pandemin fortsatte Stena Fastigheter med ordinarie verksamheter, fanns närvarande i sina kvarter och fortsatte med sitt arbete inom social hållbarhet, som till exempel frukost för skolelever. Nya aktiviteter tillkom också, som musikuppträdanden på gårdarna, som boende kunde ta del av från sina balkonger, för att minska känslan av isolering. Sari Isberg är relationsförvaltare på Stena Fastigheter och Sukran Sarkli arbetar som ombyggnadskoordinator i Tynnered.

– Under pandemin försvann mycket samhällsservice från området, säger Sari, men vi tänkte tvärtom, att vi måste finnas på plats, framför allt de av oss som jobbade lokalt.

– Vi samarbetade med Röda Korset i verksamheten Kvartersfika under pandemin – där kunde vi bidra med medarbetare som är kända i området sedan innan.

– Jag har bott i området länge och har många upparbetade kontakter, vilket var värdefullt när coronapandemin kom och påverkade alla, säger Sukran. Vi var på plats, vilket gjorde att det blev lättare för boende att ta kontakt med oss.

KVARTERSFIKA BLEV ETT TILLFÄLLE då Stena Fastigheters medarbetare kunde bidra med att sprida information om smittspridning och rekommendationer på olika språk. Eftersom Sukran har kunskaper inom flera språk möjliggjorde det att besökare inte bara kunde få skriftlig information på sitt språk, utan även kunde ställa följdfrågor ansikte mot ansikte.

– Efter ett tag började samtalen handla mer om oro, säger Sukran. Det fanns en stor ensamhet, många ville komma ut och träffa folk och prata.

– Det var väldigt lätt att samverka för de som ville vara med och göra skillnad, säger Sari. Röda Korset hade en lådcykel till verksamheten Kvartersfika som blev stulen. När det så småningom kom en ny cykel på plats kunde Stena Fastigheter bidra med ett förråd där den kunde förvaras säkrare.

”Samarbetet mellan olika lokala aktörer blev viktigare och också mer berikande under pandemin.”

STENA FASTIGHETER ÄR OCKSÅ ENGAGERADE i arbetsmarknadsstöd för boende. Inför sommaren 2020 fanns en oro för att fler unga än vanligt skulle vara kvar i området sysslolösa, eftersom möjligheten att åka utomlands togs bort. Därför utökade man antalet sommarjobb till unga.

– Många unga blev av med sina feriejobb eller flexjobb hos stora arbetsgivare under pandemin, säger Sari. Sommaren 2020 hade vi mer sommarjobb än tidigare, vi växlade inte ner utan vi växlade

Emma-Louisa blev volontär i Röda Korsets verksamhet Kvartersfika under coronapandemin. Foto: Malin Enerås Sköld

”Ungefär hälften av det som fick mig att må bra försvann. Jag blev frivillig för att jag behövde ha någonting att göra för att må bra, och jag tror att det är fler som är i min situation.”

upp. Vi anställde ungdomar i området på sommarjobb för att leda aktiviteter för barn. Vi köpte in spel, idrottsutrustning och pyssel. På kvällarna hade vi sommaraktiviteter och coronasäker fika.

– Sommaren därpå, 2021, tredubblade vi sommarjobben i Tynnered, 50 till 150. Alla 16-17-åringar som sökte sommarjobb 2021 fick erbjudande om jobb hos oss, säger Sari.

VOLONTÄR I CORONAPANDEMIN: EMMA-LOUISA

Emma-Louisa är 38 år och bor i Tynnered sedan barndomen. Hon känner trygghet och samhörighet i området. Hon har funderat på att engagera sig som volontär under flera år, men inte riktigt funnit tiden eller orken till det. Hon förlorade sitt jobb några månader innan pandemin, och fick plötsligt mer tid. När Röda Korset startade en mötesplats utomhus i Tynnered blev det enkelt att engagera sig.

– Det ger mig jättemycket att vara frivillig. Jag får ett utbyte med människor i olika åldrar och bakgrunder. Jag känner glädje och stolthet att kunna stötta andra. Men det är också för min egen skull, för att ha

något att göra. Jag får lika mycket ut av det som de jag stöttar.

Hon berättar att hon har en neuropsykiatrisk diagnos och har haft svårt att komma ut på arbetsmarknaden. Hon har kämpat med socialtjänsten och Arbetsförmedlingen. När hon hade gått hemma i åtta-nio månader, och inte såg någon ljusning på arbetsmarknaden, så började hon klättra på väggarna. Alla aktiviteter i bostadsrättsföreningen och gymmet i huset stängde under pandemin.

– Ungefär hälften av det som fick mig att må bra försvann, säger hon. Jag blev frivillig för att jag behövde ha någonting att göra för att må bra, och jag tror att det är fler som är i min situation.

Emma-Louisa säger att hon har bott i Tynnered länge och känner till området, vilket är viktigt om man ska kunna stötta andra på ett bra sätt.

– Det är viktigt med lyhördhet och förstå vad som behövs, Röda Korset kan jobba mer övergripande än vad till exempel idrottsklubbar här i området kan. Jag tror många känner att de kan lita på Röda Korset för de känner igen det från sitt ursprungsland. De vet att vi är neutrala och finns där för dem, de blir hörda, avslutar Emma-Louisa. ○

Rekommendationer

Sammanfattningsvis kan lärdomarna i den här rapporten presenteras i tre huvudsakliga slutsatser:

1. Före krisen: Lokal samverkan i vardagen ger lokal kraft i kris

- › **Kommuner behöver stärka organiserad samverkan med lokala civilsamhällesaktörer och näringslivet.** Det skapar goda relationer och bättre förståelse i vardagen och i en krissituation möjliggör det snabba krisinsatser, ökar motståndskraften i området och effektiviteten i insatser.
- › **Offentliga aktörer på lokal och regional nivå behöver förbättra dialog och kommunikation med människor som befinner sig i utsatta livssituationer.** Civilsamhällets särskilda roll och närhet till människor som befinner sig i utsatta livssituationer kan användas på ett mer effektivt och systematiskt sätt. Funktioner som hälsofrämjare, samordnare och liknande roller med god förankring i lokalsamhället kan fungera som en stödjande länk mellan offentliga aktörer och enskilda personer. Sådana funktioners kunskap behöver fångas upp i kommuners risk- och sårbarhetsanalyser (RSA).

2. Under krisen: Behovsanpassade krisinsatser behöver ha människan i centrum

- › **Krisberedskapen behöver en starkare social dimension.** Offentliga aktörers och civilsamhällets krisinsatser måste utgå från identifierade behov hos befolkningen, bland annat genom dialog med människor i utsatta livssituationer.
- › **Löpande behovsanalyser som belyser människors utsatthet behöver göras under krisens gång, så att krisinsatser kan anpassas till behoven i takt med att de förändras.** Detta är särskilt viktigt när kommunen fattar beslut vid inriktnings- och samordningsfunktion (ISF) för krisen. Civilsamhället bör nyttjas som en länk till grupper där bristande tillit kan skapa hinder.
- › **Människor som drabbas i en kris behöver inkluderas i offentliga aktörers och civilsamhällets krisinsatser och bör tydligare ses som en del av lösningen både i att identifiera behov och att möta dessa på ett effektivt sätt.** Att kunna agera i en kris kan i sig fungera hälsofrämjande och minska stress och oro.

- › **Kommuner och myndigheter behöver säkerställa tillgång till korrekt och relevant information som de som berörs kan förstå och ta till sig.** Information om krisen, och om hur man kan skydda sig själv och andra måste förmedlas på ett sätt som är anpassat för målgrupperns olika behov och förutsättningar.
- › **Hälsofrämjande insatser för särskilt utsatta grupper och särskilt viktiga mötesplatser bör i högre grad ses som samhällskritisk verksamhet under en kris.** Viss lokal verksamhet, exempelvis medborgarkontor, bibliotek eller annan service, ska ses som samhällskritisk och därmed kunna upprätthållas i en utdragen kris.
- › **MSB i samarbete med kommunerna bör tydliggöra att det kommunala ansvaret för planering och de analyser som genomförs inom krisberedskapsarbetet ska inbegripa alla människor som befinner sig i en kommun, oavsett deras legala status.**

3. Efter krisen: Arbeta förebyggande med hälsofrämjande verksamheter

- › **Behoven av hälsofrämjande insatser för att möta fysisk och psykisk ohälsa har förstärkts under pandemin. De hälsoklyftor som fanns redan innan pandemin riskerar nu att öka.** Regioner, kommuner och civilsamhället behöver utöka sina insatser och hitta metoder för att fånga upp behoven och motverka konsekvenserna av ökad ohälsa.
- › **Tillgången till lokala mötesplatser där flera olika grupper kan träffas och delta i hälsofrämjande aktiviteter behöver förbättras.** Samarbete mellan civilsamhälle och fastighetsbolag, kommunala såväl som privata, kan vara en väg framåt.
- › **Förändrade behov hos befolkningen efter en kris bör inkluderas och tydliggöras i kommunernas, regionernas och länsstyrelsernas ordinarie risk- och sårbarhetsanalyser (RSA) i ett förebyggande arbete inför kommande kriser.**

VIDARE REKOMMENDATIONER FÖR LÅNGSIKTIGT OMRÅDESBASERAT ARBETE

- › Stärk långsiktig samverkan och finansiering av områdesbaserat arbete mellan civilsamhället och offentliga eller privata aktörer. Långsiktig finansiering är en förutsättning för långsiktigt hållbart arbete, till skillnad från projektfinansiering. Långsiktigt, hållbart arbete stärker dessutom krisberedskapen.
- › Offentlig och privat service behövs i områden med hög socioekonomisk utsatthet. Även många delar av civilsamhället behöver fortsätta förstärka närvaron i områden med stora behov.
- › Civilsamhället behöver löpande göra lokala behovsanalyser där alla relevanta målgrupper inkluderas och agera för att möta deras behov.
- › Mindre föreningar som drivs av boende i socioekonomiskt utsatta bostadsområden saknar ofta kontakter och kunskaper som skulle kunna stärka deras verksamhet. Etablerade civilsamhällesaktörer bör stötta självorganisering hos boende och föreningar att driva egna verksamheter och aktiviteter. På så sätt kan större och mindre aktörer samarbeta och komplettera varandras olika närvaro, olika kapacitet och kompetens. När ett etablerat samarbete finns kan även större aktörer stödja mindre aktörer i kris.
- › Kommuner bör förstärka krisberedskapsarbetet genom att koppla ihop det med det ordinarie sociala arbetet. Här kan civilsamhället komplettera kommunens arbete genom att man ofta har god kontakt med människor i utsatta livssituationer och kan ha bättre förutsättningar för att skapa tillitsfulla relationer med dem.

